

Тимощик Л. П., кандидат економічних наук

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ОЦІНКА» В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНІСТЮ

Досліджено нормативно-правове регулювання процесу оцінки майна. Проведено комплексний аналіз наукового здобутку вітчизняних науковців в напрямі оцінки майна та майнових прав. Визначено поняття «оцінки майна» в системі управління власністю. Сформулюємо власне визначення категорії «оцінка майна» у вузькому та широкому розумінні.

Ключові слова: грошовий еквівалент, кваліфікаційні вимоги, майнові права, об'єкт оцінки, оцінка майна, оціночна діяльність, оціночні процедури, процес визначення вартості майна, ринкова вартість майна.

Літ. 22.

Тимощик Л. П., кандидат экономических наук

Теоретико-правовой анализ понятия «оценка» в системе управления собственностью

Исследованы нормативно-правовое регулирование процесса оценки имущества. Проведен комплексный анализ взглядов отечественных ученых в направлении оценки имущества и имущественных прав. Определено понятие «оценки имущества» в системе управления собственностью. Сформулировано собственное определение категории «оценка имущества» в узком и широком смысле.

Ключевые слова: денежный эквивалент, квалификационные требования, имущественные права, объект оценки, оценка имущества, оценочная деятельность, оценочные процедуры, процесс определения стоимости имущества, рыночная стоимость имущества.

Tymoshchuk L. P., PhD economics

Theoretical Analysis of Legal Concepts «Appraisal» Property Management System

Studied regulatory regulation of property appraisal. A comprehensive analysis of the scientific achievements of national scientists towards valuation of property and property rights. The concept of "property valuation" in the management of the property. Formulate your own definition of "property valuation" in the narrow and broad sense.

Keywords: cash equivalent qualifications, property rights, facility assessments, property appraisal, evaluation activities, evaluation procedures, the process of determining the value of property, the market value of the property.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. В Україні кожного року державне майно переходить до рук приватних власників. Процеси приватизації допомагають країні отримувати додаткові надходження до бюджету для підтримки стабільності та загального блага. З іншого боку, процеси зміни відносин власності допомагають державі позбутися зайвих активів, таких, наприклад, як малоприбуткові або взагалі збиткові підприємства. Водночас продаж державного майна та перехід його до успішних бізнес-структур, при правильному регулюванні з боку держави, дозволить не тільки отримати фінансові ресурси у вигляді плати за об'єкт, а й додаткові надходження у вигляді податків та зборів.

Перетворення державних підприємств на приватні, зміна власників приватних підприємств – усе це врешті має призвести до ефективного та цільового використання майна будь-якої форми власності.

Обов'язковим елементом ринкового механізму зміни форм власності є оцінка майна й майнових прав, процеси державного та громадського регулювання відносин власності і створення системи незалежної оцінки майна. Саме тому дослідження оцінки майна й майнових

прав становить інтерес для сучасної економічної науки та для науки державного управління. Її особливої актуальності набуває визначення поняття «оцінка» та його складових частин у системі управління власністю для повного розуміння цього складного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне законодавство України досить детально регламентує питання оцінки майна та майнових прав. Але так було не завжди. В Україні до 1992 року не існувало системи оцінки ринкової вартості майна (будівель, споруд, іншої нерухомості) [16, с. 15]. Про поняття «майнові права» мова взагалі не велася. Початком законодавчого закріплення процесу оцінки майна та майнових прав, становлення та розвитку оціночної діяльності в Україні було прийняття в березні 1992 року законів «Про приватизацію майна державних підприємств» та «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», а також інших законодавчих та нормативних документів, які стосуються приватизації державного (комунального) майна. У законодавстві залишилася низка невіршених та проблемних питань, пов'язаних із оцінкою майна.

Аналізу питань оцінки майна та майнових прав у системі управління власністю приділяли увагу не багато вітчизняних науковців, серед яких: А. М. Асаул [1], В. Є. Воротін, Л. І. Воротіна [14], Т. В. Ігнатенко [3], О. В. Коваленко [4], А. В. Кравченко [6], М. Ю. Манухіна [7], О. Б. Німко [13], І. І. Пилипенко [1], В. М. Поліщук [14], В. П. Полуянов [16], О. В. Тарасова [21], О. О. Уколова [22] та ін. Особливої ж уваги заслуговують дві праці – «Економіка нерухомості» [1] та «Оцінка майна в Україні» [14].

Проте на практиці часто виникають питання й непорозуміння щодо професійної і незалежної оцінки майна та майнових прав. Така ситуація потребує нового погляду і обов'язкового вирішення, що робить статтю досить актуальною.

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження питання оцінки майна та майнових прав, вивчення сучасного вітчизняного досвіду щодо сутності економічної оцінки та аналіз категорії «оцінка» по відношенню до процесів управління власністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. З часів становлення України як незалежної держави все більшої актуальності набули процеси реформування відносин власності. Управління майном за часів Радянського союзу здійснювалося централізовано. Отже, наша країна не мала відповідного досвіду і пішла власним шляхом роздержавлення і приватизації великих державних підприємств, структурної перебудови і модернізації промисловості, зміни комунальної та муніципальної власності, приватизації часток державного майна за допомогою майнових приватизаційних сертифікатів громадянами тощо.

Важливе місце в системі економічних відносин займає земля, яку слід вважати основним національним багатством кожної країни. Земельні відносини охороняються і регулюються державою, а земля стає ресурсом, який набуває свого власника. Володіти, користуватися й розпоряджатися землею мають громадяни, юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади на правах власності.

Зауважимо, що до 1999 р. було відсутнє чітке розуміння грошової приватизації, а отже, процес оцінки майна та майнових прав в Україні до цього часу не розпочався. Відповідно і сутність процесу оцінки майна не знайшла свого відображення в нормативно-правових актах або наукових дослідженнях того періоду.

Серед нормативно-правової бази, яка регулювала відносини оцінки майна та майнових прав слід виділити «Методику оцінки вартості об'єктів приватизації та оренди», затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 2 вересня 1992 р. №522 [19], «Методику оцінки вартості об'єктів приватизації», затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 8 вересня 1993 р. №717 [20] та «Методику оцінки майна», затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 р. №1891 [17]. Саме ці документи поклали початок подальшому вдосконаленню законодавства про оцінку майна в сучасній Україні.

Проте у «Методиці оцінки вартості об'єктів приватизації та оренди» немає визначення поняття «оцінка» або «оцінка майна». Зазначено лише, що оцінка майна цілісних майнових комплексів здійснюється послідовно: проведення повної інвентаризації майна; розробка попереднього балансу; визначення вартості об'єкта приватизації згідно з даними балансу; складання акта оцінки вартості цілісного майнового комплексу.

Наступний документ – «Методика оцінки вартості об'єктів приватизації» [20]. Він є продовженням попереднього нормативного акту й також не має визначення оцінки майна. Знаходимо тільки підстави й послідовність процесу оцінки майна цілісних майнових комплексів.

Значний крок уперед зроблено в «Методиці оцінки майна», яку затверджено 10 грудня 2003 р. [17]. Законодавець характеризує незалежну оцінку майна як визначення певного виду вартості майна суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання за договором із замовником та стандартизовану оцінку майна – оцінку, що здійснюється самостійно державними органами приватизації, що уповноважені управляти державним майном, з використанням стандартної методології та стандартного набору вихідних даних, за результатами якої визначається оціночна вартість.

Власне, в цей самий час оцінка майна та майнових прав регулюється ще двома важливими нормативно-правовими актами, серед яких Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. № 2658–ІІІ [2] та Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. №1440 [11].

У ст. 3 закону [2] дається визначення «оцінки майна», яка включає в себе оцінку майна та оцінку майнових прав: оцінка майна, майнових прав (далі – оцінка майна) – це процес визначення їх вартості на дату оцінки за процедурою, встановленою нормативно-правовими актами з оцінки майна, і є результатом практичної діяльності суб'єкта оціночної діяльності.

Отже, ми можемо констатувати, що законодавець розуміє оцінку майна й майнових прав як процес, який направлено на визначення вартості майна в грошовому виразі на момент оцінки.

У законі [2] також зустрічаємо визначення незалежної оцінки, яке вужче, ніж запропоноване в «Методиці оцінки майна» від 2003 р., а також маємо відсилку на те, що процедури оцінки майна встановлюються нормативно-правовими актами з оцінки майна. Тобто інші документи можуть і слугують доповненнями (розширеннями) до основного закону про оцінку майна.

Одним із таких головних актів є Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», який доповнює закон [2].

У рамках нашого дослідження ми знаходимо в Національному стандарті №1 три визначення оцінки майна:

1. Необ'єктивна оцінка – оцінка, яка ґрунтується на явно неправдивих вихідних даних, навмисно використаних оцінювачем для надання необ'єктивного висновку про вартість об'єкта оцінки.

2. Неякісна (недостовірна) оцінка – оцінка, проведена з порушенням принципів, методичних підходів, методів, оціночних процедур та (або) на основі необґрунтованих припущень, що доводиться шляхом рецензування.

3. Непрофесійна оцінка – оцінка, проведена з порушенням кваліфікаційних вимог, що визначаються законодавством про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність.

Отже, з усього законодавчого масиву можемо виділити декілька визначень оцінки майна та її підвидів – оцінка майна (і майнових прав), незалежна оцінка майна, стандартизована оцінка майна, необ'єктивна, неякісна (недостовірна) і непрофесійна оцінка майна та майнових прав.

Дослідження буде не повним, якщо не приділити увагу аналізу поглядів сучасних науковців щодо поняття та сутності оцінки майна і майнових прав.

Колектив авторів монографії «Оцінка майна в Україні» [14] розглядає оцінку не як процес, а як науку, і дає визначення оцінки – «наука про вартість майна, частина економічного аналізу, що здійснюється на визначених наукових принципах та методологічній базі, і є сполученням математичних методів та суб'єктивних міркувань оцінювача, що базуються на його професійному досвіді, ціль якого полягає у виявленні найбільш ефективного з економічної точки зору використання об'єкта через дослідження попиту та пропозиції на відповідному ринку, а також у розробці економічної моделі оцінки об'єкта, яка прогнозувала б найбільш вірогідну ціну його продажу. Оцінка вартості майна є процедура визначення корисності майна, що визначена в грошовому еквіваленті» [14, с. 11].

Автори навчального посібника «Економіка нерухомості» [1] прагнули, окрім дослідження ринку нерухомості України, окреслити особливості оцінки об'єктів нерухомого майна з урахуванням передового вітчизняного та зарубіжного досвіду. Знаходимо три визначення, від вузького до максимально змістовного:

1. «Оцінка об'єктів нерухомості – визначення грошового еквівалента вартості об'єкта нерухомості» [1, с. 120].

2. «Оцінка майна, майнових прав – це процес визначення їх вартості на дату оцінки за процедурою, встановленою нормативно-правовими актами і є результатом практичної діяльності суб'єкта оціночної діяльності» [1, с. 121].

3. «Оцінка нерухомості – це процес зведений до певного типу операції (продаж, застава, оподаткування тощо); до певних учасників (власника та оцінювача); до певної дати (вона дійсна протягом обмеженого періоду), а також пов'язаний з конкретним об'єктом нерухомості, що знаходиться в певному зовнішньому оточенні» [1, с. 120].

Ігнатенко Т. В. дає узагальнене й широке тлумачення процесу оцінки майна: «оцінка вартості підприємства – це чітко упорядкований процес визначення його грошового виміру, враховуючи реальний та можливий обсяг доходу, який приносить у певний період часу за конкретних ринкових умовах. Для оцінки вартості підприємства використовується ринкова вартість. Оцінка вартості підприємства передбачає визначення його грошового виміру, що можна назвати ймовірною ціною реалізації та повинна відображати властивості підприємства як товару» [3, с. 202].

Манухіна М. Ю. розглядає оцінку як один із важливих методів бухгалтерського обліку і допомагає визначити не лише вартість активів підприємства, але й потенційні можливості та перспективи економічного розвитку. Автор зазначає, що відповідно до вимог українського законодавства оцінка має обов'язково застосовуватися всіма суб'єктами господарювання (незалежно від їх виду та форми власності), оскільки інформація про майно господарюючого суб'єкта в обліку має бути представлено винятково у грошовому вимірнику [7].

Дещо по-іншому на оцінку підприємства (бізнесу) дивиться О.В. Тарасова. Автор вважає, що «особливістю ринкового підходу до оцінки власності є орієнтація підсумкової величини вартості, з одного боку, на ринкові ціни купівлі-продажу акцій, що належать схожим компаніям; з другого боку, на фактично досягнуті фінансові результати. Найвірогіднішою ціною вартості оцінюваного бізнесу може бути реальна ціна продажу схожої фірми, зафіксована ринком. Цей підхід припускає використання трьох основних методів, вибір яких залежить від цілей, об'єкта і конкретних умов оцінки: метод минулих операцій, метод компанії-аналога, метод галузевих коефіцієнтів [21, с. 368].

Зважаючи на те, що автор пропонує використовувати свій підхід до оцінки саме підприємства (бізнесу) як суб'єкта господарювання, вважається недоречним застосування його до великих державних підприємств, які можуть бути продані за досить велику вартість, що не дозволяє розглядати таку продажу як конкурентну (тобто бажаних купити буде небагато). Не можна застосовувати такий підхід і до продажу землі приватним власникам.

Тарасова О.В. зазначає, що «основною перевагою ринкового підходу є те, що оцінювач орієнтується на фактичні ціни купівлі-продажу схожих підприємств. У даному випадку ціна визначається ринком, оскільки оцінювач обмежується тільки корегуваннями, що забезпечують зіставність аналога з оцінюваним об'єктом». [21, с. 369]. Знову ж таки, орієнтуватися тільки на схожі підприємства вважається недоречним.

У проекті Концепції комунальної власності в Україні 1996 року зазначено, що оцінювання є важливим та ключовим етапом при прийнятті будь-якого управлінського рішення з питань ефективного використання й майна комунальної власності [5, с. 21]. Результатом процесу оцінки майна є визначення його грошової вартості.

На даному етапі процес визначення вартості майна та майнових прав при зміні форми власності, регулюється згаданим законом [2], а також існуючими положеннями (національними стандартами) [11; 12] та відповідними методиками оцінювання [17; 9; 8].

Згідно з п. 172.3 ст. 172 Податкового кодексу України [15], дохід від продажу об'єкта нерухомості визначається, виходячи із ціни, зазначеної в договорі купівлі-продажу, але не нижче оціночної вартості такого об'єкта, розрахованої органом, уповноваженим здійснювати таку оцінку відповідно до закону.

Німко О. Б. зазначає, що термін «оціночна вартість» вперше було застосовано у вказаному кодексі, що викликало ряд дискусій щодо його тлумачення та визначення суб'єктів, що провадять вказану діяльність [13, с. 292].

На сьогоднішній день в Україні не систематизовано масиву інформації правового характеру в напрямі створення єдиної комплексної методики оцінювання майна державної та інших форм власності.

Прикладом може послужити цілісний майновий комплекс, оцінку якого не можна проводити відповідно до загального порядку оцінки майна.

Так А. В. Кравченко підкреслює, що оцінка цілісних майнових комплексів загалом потребує дещо інших підходів, ніж оцінювання окремих об'єктів активів підприємства [6, с. 40]. Слід зважати на те, що майно цілісного майнового комплексу включає майно та майнові права ряду підприємств, які у своїй сукупності мають вищу цінність, ніж по одинці. Отже, при оцінці вартості підприємства як цілісного майнового комплексу вартість не дорівнює арифметичній сумі вартостей окремих майнових об'єктів підприємства. Маємо набагато складнішу систему критеріїв оцінки, яка включає оцінку таких елементів єдиного цілого: балансова вартість активів підприємства, сума чистого прибутку, розмір майнових прав та обов'язків, ділова репутація підприємства, ризикованість підприємства у рахуванням майбутніх тенденцій галузі та ін.

Коваленко О. В. вважає, що Положення (національні стандарти) оцінки майна та майнових прав повинні містити визначення понять, серед яких основні: ринкової вартості, принципів оцінки, методичних підходів та особливостей проведення оцінки майна кожної окремої форми власності залежно від мети оцінки [4, с. 5]. У будь-якому випадку, на думку автора, результатом оцінки повинна бути ринкова вартість майна.

Професійна оціночна діяльність (діяльність оцінювачів та інших суб'єктів оціночної діяльності) регулюється різними нормативно-правовими актами щодо різних форм та об'єктів власності, що призводить до помилок та зловживань.

Досить цікавим видається погляд О. О. Уколової на оцінку майна та майнових прав. Автор досліджує класифікацію цілей оцінки підприємства і виділяє суб'єкт оцінки та цілі оцінки. Серед суб'єктів: державні органи, власник, підприємство як юридична особа, інвестори, кредитні установи, страхові компанії. Цілі оцінки різноманітні, але в нашому дослідженні не мають вагомого значення, тому і зупинятися на них не має сенсу. Автор приходить до висновку, що для кожного суб'єкта в залежності від цілі можна проводити відповідну оцінку. «В умовах глобалізації метою сучасного фінансового менеджменту для багатьох підприємств є максимізація їх ринкової вартості і на цих засадах максимізація добробуту їх власників та інвесторів» [22, с. 147]. Ми не можемо погодитися з даним твердженням, що «визначення причини і мети проведення робіт з оцінки є підставою для вибору варіанта здійснення оцінних процедур» [22, с. 147].

Іншого погляду дотримуються О. І. Драпіковський та І. Б. Іванова. «Масова оцінка – як зазначають автори – необхідний та ефективний інструмент дослідження та управління процесами міського землекористування. Спрямована на визначення вартості усієї множини земельних ділянок, вона дозволяє встановити закономірності динаміки та територіальної диференціації цінності міських земель, слугує підставою для прийняття містобудівних та інвестиційних рішень, традиційно використовується для цілей оподаткування. Ось чому масова оцінка сама повинна мати ефективні інструменти оцінювання, які забезпечували б досягнення одноманітності та узгодженості результатів» [10, с. 19]. Це твердження можемо використовувати й для оцінки об'єктів нерухомості, підприємств, цілісних майнових комплексів, майнових прав.

Висновки. Таким чином, зважаючи на науковий доробок вітчизняних науковців, можемо стверджувати, що питання оцінки майна та майнових прав дослідженні недостатньо. Майже відсутні комплексні дослідження у сучасній українській науці.

Підґрунтям для визначення поняття оцінки майна та майнових прав є законодавча база України, основними нормативно-правовими актами є Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. № 2658–III, Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» від 10 вересня 2003 року №1440, Національний стандарт №2 «Оцінка нерухомого майна» від 28 жовтня 2004 року №1442 та Методики оцінки майна, оцінки вартості майна під час приватизації, оцінки об'єктів оренди, оцінки вартості об'єктів приватизації та оренди тощо.

Закон [2] дає невичерпне тлумачення оцінки майна та майнових прав.

Тому сформулюємо власне визначення категорії «оцінка майна». У вузькому розумінні **оцінка майна** – це процес визначення ринкової вартості майна. У широкому змісті **оцінка майна, майнових прав** – це процес оцінки, який проведено з урахуванням кваліфікаційних вимог до професійної оціночної діяльності, виходячи за вірних вихідних даних про об'єкт оцінки, на основі визначених принципів, методичних підходів, методів і оціночних процедур, які знайшли своє відображення в законодавстві України, ціль якого полягає у визначенні найбільш точної, справедливої вартості об'єкта оцінки в грошовому еквіваленті.

Література

1. Економіка нерухомості / А.М. Асаул, В.І. Павлов, І.І. Пилипенко [та ін.]. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 350 с.
2. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. № 2658-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>
3. Ігнатенко Т. В. Звітність за сегментами: інформаційна база для оцінки вартості підприємства / Т.В. Ігнатенко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 1 (44). – С. 202–207.
4. Коваленко О.В. Особливості обліку майнових прав / О. В. Коваленко // Економічні науки: Сер.: Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10 (1). – С. 1–7.
5. Концепція комунальної власності в Україні: Проект // Бюлетень Асоціації міст України. – 1996. – № 9. – С. 8–22.
6. Кравченко А.В. Проблемні питання визначення та цивільного обороту цілісного майнового комплексу як об'єкта нерухомості / А.В. Кравченко // Адвокат. – 2012. – № 10. – С. 39–41.
7. Манухина М. Ю. Оценка нематериальных активов в бухгалтерском учете [Електронний ресурс] / М.Ю. Манухина. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua>
8. Методика оцінки вартості майна під час приватизації від 22.07.1998 р. №1114 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 46. – Ст. 231. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
9. Методика оцінки об'єктів оренди від 17 грудня 2003 р. №1960 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
10. Драпіковський О.І. Моделі масової оцінки міських земель / О.І. Драпіковський, І.Б. Іванова // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. – Д. : ПДАБА, 2013. – №7. – С. 19–28.
11. Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» від 10 вересня 2003 року №1440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
12. Національний стандарт № 2 «Оцінка нерухомого майна» від 28 жовтня 2004 року №1442 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
13. Німко О. Б. Правові засади державного регулювання здійснення оціночної діяльності для цілей оподаткування / О. Б. Німко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – Т. 25 (64). – 2012. – №2. – С. 292–295.
14. Оцінка майна в Україні. Нерухоме майно : монографія. – Т. 1. / Л.І. Воротіна, В.С. Воротін, В.Г. Лісняк, В.М. Поліщук. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 217 с.
15. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №13–14, №15–16, № 17. – Ст. 112. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
16. Полуянов В.П. Динаміка реформування комунального сектора економіки / В.П. Полуянов // Економіка промисловості. – 2001. – №1 (11). – С. 153–143.
17. Постанова Кабінету Міністрів України 10 грудня 2003 р. №1891 «Про затвердження Методики оцінки майна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1891-2003-%D0%BF>
18. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. №1440 «Про затвердження Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>
19. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 1992 р. №522 «Про затвердження Методики оцінки вартості об'єктів приватизації та оренди» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/522-92-%D0%BF>
20. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 1993 р. №717 «Про затвердження Методики оцінки вартості об'єктів приватизації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/717-93-%D0%BF>
21. Тарасова О.В. Аналіз методів оцінки вартості компаній при злитті та поглинанні / О.В. Тарасова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 1 (44). – С. 367–373.
22. Уколова О.О. Сучасні методичні підходи до оцінки вартості підприємства / О.О. Уколова // Управління розвитком. – 2013. – №14(154). – С. 147–150.

Стаття надійшла до редакції: 20.05.2014 р.